

Er moet iets komen. Maar wat?

Over Peter Handke, Maatschappij Discordia en het theater sinds '68

Eén stoel om het gebrek aan stoelen te verhelen één tafel om te tonen dat het ergens is, voor de rest hoeft er niks te zijn

Jan-Joris Lamers
geloof niet in de
mistgordijnen en
de draaiende podia
van Franz
Marijnen. Wel in
de eenvoud van
een Brechtiaanse
regie-aanwijzing
als 'men hange een
lamp'. Heeft Peter
Handke zich tot
de Groenen
bekeerd? Is
Maatschappij
Discordia een
toneelgezelschap?
Een interview van
Peter de Jonge en
Klaas Tindemans.

Begin dit jaar maakten acteurs Jan-Joris Lamers, Matthias De Koning en Titus Muizelaar zich los van het Onafhankelijk Toneel (Rotterdam), waarbinnen zij tot dan gewerkt hadden aan een extreme vorm van teksttheater: theater dat zijn enige kracht put uit een doorgedreven confrontatie tussen acterpersoonlijkheid en tekstanalyse, zonder spektakel in de klassieke betekenis. Hun eerste produktie als Maatschappij Discordia was *An Ideal Husband* van Oscar Wilde, het hoogtepunt van het voorbije seizoen in Nederland. Even verhelderend was hun aanpak van Shakespeares *The Tempest*, het meest complexe stuk van de grootmeester, zijn artistiek testament ook. Nu pakt de Peter Handke aan, en door zowel diens laatste stuk *Über die Dörfer* (1982) als diens debuut, *Publikumsbeschimpfung* (1967) te spelen, interpreteren zij de evolutie van het theater in de voorbije 15 jaar. Beide produkties waren onlangs in Vlaanderen te zien.

Het dramatische oeuvre van de Oostenrijkse Peter Handke kan, vereenvoudigend, herleid worden tot twee dichotomieën: taal en theater, en macht en theater. Handke gebruikt de scène om, in eerste instantie, te tonen hoe werkelijkheden, individuele en sociale, door de taal geconstrueerd worden en, daarna, in machtsverhoudingen gaan functioneren. Hij doet dit op een zeer provocerende manier, want hij laat niet na de manipulatiemechanismen van het theater te hanteren. Meer nog: die mechanismen zijn ook aan de orde in zijn stukken, zonder dat er uitwegen worden gesuggereerd. Een stuk van Handke is per definitie onbevredigend. Je wordt altijd op het verkeerde been gezet, en de aanpak van Maatschappij Discordia maakt deze vertwijfeling alleen nog erger. Handke en Discordia bezorgen je als toeschouwer een ongemakkelijk gevoel, zowel over het theater als over de samenleving waarin dit theater als metafoor fungeert.

Über die Dörfer is in dit alles het meest effectief. Zowel de tekst als de creatie — door Wim Wenders, op de Salzburger Festspiele '82 — werden zeer sceptisch onthaald. Het stuk gaat

over een intellectueel, Gregor, die terugkeert naar het platteland waar hij vandaan komt, en merkt dat hij niets meer met die wereld van zijn broer Hans, een bouwvakker, en zijn zus Sophie te maken heeft. Een mysterieuze vrouw, Nova, probeert, in een lange en — althans in de encenering — uiterst dubbelzinnige monoloog de consensus te herstellen. Elk personage, dat geen karakter, geen psychologie heeft, dat enkel 'leeft' dank zij zijn tekst, construeert zijn wereld. Bij de bouwvakker bv. is dat een primitieve wereld van geweldadige klassetegenstellingen (hij begint woedend te bulderen als hij over de bourgeoisie praat). Nova vertolkt, oppervlakkig, de ideologie van de Groenen, die klinkt als een progressieve variant op een pleidooi voor Rust en Orde. Dit is een cynisch voorbeeld van demagogie, van het verwerpelijke van theater dat waarheidspretenties heeft.

Publikumsbeschimpfung, bij de creatie, in volle contestatietijd, een schandaalstuk, relativert deze schok en blijkt plots opnieuw actueel. Vroeger was dit stuk, waarin een theoretische uiteenzetting over illusies in het theater afgesloten wordt met een scheldpartij naar het publiek, een provocatie. Nu is het een vaststelling, nl. van het failliet van (een bepaald soort) avant-garde. Geen enkele vorm van theater kan zijn illusies, zijn schijnwereld afbreken. Theater kan, net zo min als politiek, de maatschappij veranderen, ondanks Brecht. Theater kan er hoogstens af en toe voor zorgen dat sommige toeschouwers heel even hun omgeving anders gaan bekijken. Discordia speelt *Publikumsbeschimpfung* met twee acteurs die zich, anders dan in vroegere voorstellingen van het stuk, niet tot de zaal richten maar vooral tot elkaar. Je bent als toeschouwer getuige van tegenstrijdigheden, in de tekst en in het spel, van toevalligheden — zoals een acteur die moet lachen omdat de ander, per ongeluk, begint te huilen. Dit theater is niet meer vals, alhoewel. De poëzie van *Über die Dörfer* doet je toch meer dan eens wegzweven, en de charme van de tegenstrijdigheden in *Publikumsbeschimpfung* zorgt toch voor naïef toneelgenot.

De suspens van een klassieke tragedie

Peter De Jonge en Klaas Tindemans hadden een gesprek met Discordianen Jan-Joris Lamers en Matthias De Koning. We publiceren enkele uittreksels, hoewel het pijn deed te schrappen in de bijna twee uur durende woordenstroom van vooral Jan-Joris Lamers.

Na een uitgebreid vertoog over de Nederlandse theatergeschiedenis sinds de Actie Tomaat, als antwoord op een vraag over 'Maatschappij Discordia en het theater in Nederland', concludeert JJJ: "Waar wij het vroeger over hadden, in '68 op de toneelschool, nl. over emancipatie, daar is nog maar weinig van terechtgekomen."

Nu is in jullie produkties, zeker als Discordia, die emancipatie van de toneelspeler wel heel opvallend.

JJJ: "Wij zien ons dan ook niet als een toneelgezelschap, maar als een kunstenaarscoöperatief, waarin alleen maar mensen kunnen werken die geïnteresseerd zijn in hun eigen ontwikkeling, niet zozeer in het brengen van een repertoire tot in de lengte van dagen. Het gaat ons natuurlijk om het lezen van de Umwelt, om de politieke implicaties. Daar wordt veel over gesproken, maar de persoonlijkheid van de toneelspelers is een even groot deel van die overwegingen. Een toneelspeler is niet zomaar overal inzetbaar. Tenminste, wij zijn daar niet zo erg in geïnteresseerd."

Dit soort houding tegenover het medium theater interesseert ook Peter Handke, die voortdurende vraag naar de verhoudingen binnen het theater.

JJJ: "De arbeidspatronen dus."

Inderaad, wat is ieders plaats daarin, wat is de plaats van het publiek?

JJJ: "Het rare is dat we de afgelopen jaren nooit Handke hebben gespeeld, wèl altijd gelezen. Ik kan niet zo'n duidelijke verklaring geven waarom we hem nu wel spelen. We hadden wel in Theater Heute *Über die Dörfer* gelezen, maar we vroegen ons af of het echt niet te veel een pleidooi voor Die Grünen was..."